

1961-1971 Yılları Arasında Türkiye’de Kürtçülük*

Dr. Mutlu Akkurt

Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

Türk Tarihi Ana Bilim Dalı

mutluakkurt88@gmail.com

Öz

1938-1960 yılları arasında Kürtçülük duraklama dönemine girdi. Çeşitli tarihlerde çıkarılan İskan Kanunları ile isyanlarda parmağı olan ağa, şeyh ve seyit lakaplı dönemin nüfuz sahibi şahısları batı illerine nakledildi ve isyan bölgelerindeki sıkı askeri tedbirlerle bölgede sükunet sağlandı; ama komşu ülkelerdeki gelişmeler Türkiye’yi etkilemeye başladı. Irak’ta 14 Temmuz 1958 tarihinde General Abdülkerim Kasım darbesi yapıldıktan sonra Molla Mustafa Barzani Irak’a geri döndü ve bu durum Iraklı Kürtleri olduğu kadar Türkiye’de Kürtçülük faaliyetlerde bulunanları da cesaretlendirdi. 1961 yılında kurulan ve sosyalist düşünceleri benimseyen Türkiye İşçi Partisi (TİP) ve 1965 yılında kurulan Fikir Kulüpleri Federasyonunun (FKF) içerisinde birçok Doğu ve Güneydoğu kökenli kişiler mevcut olup Marksist Leninist çizgisinde Kürtçülük faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Türkiye’de yaşayan Iraklı Kürt öğrencilerin desteğiyle 1963 yılında kurulan Türkiye Kürt Öğrenci Derneği (Türkiye Kürt Talebe Cemiyeti), Barzani hareketinin Türkiye’de illegal olarak 1965 yılında kurduğu Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (TKDP), 1967 yılında yapılan Doğu Mitingleri ve Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO), ayrılıkçı Kürt siyasal hareketlerinin merkezi konumunda olmuştur. Bu çalışmada 1961-1971 yılları arası ayrılıkçı Kürt siyasal hareketleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kürtçülük, DDKO, TİP, Doğu Mitingleri.

Kurdism in Turkey between the Years 1961-1971

Abstract

Between the years 1938-1960, the Kurdish period entered a period of pause. With the Laws on Resettlement enacted on various dates, people who had an influence in the rebellion was transferred to the western provinces of the period, and the calmness in the region was ensured by strict military measures in the rebellion areas. However, incidents in neighboring countries began to influence Turkey. Molla Mustafa Barzani returned to Iraq after the attack on General Abdülkerim on July 14, 1958 and this fact encouraged the people who carried out Kurdism activities in Turkey as much as the Kurdish people in Iraq. Turkish Labour Party (TIP), adopting the socialist ideas, was founded in 1961. Idea Club Federation (FKP) was founded in 1965. In both of these organizations, people of East and Southeast origin were found who followed the Kurdism activities with a Marxist-Leninist motive. Kurdish Students Association of Turkey established in 1963, Kurdistan Democratic Party of Turkey (TKDP) founded in 1965, and Eastern Meetings and Revolutionary Eastern Culture Centers (DDKO) organized in 1967 were at the center of separatist Kurdish political movements. In this study, separatist Kurdish political movements between 1961-1971 will be discussed.

Keywords: Kurdism, DDKO, TIP, Eastern Meetings.

* Bu makale, Dr. Öğretim Üyesi Ali Karaca danışmanlığında tamamlanan *Türkiye’de Bölücü Kürtçü Hareketler (1961-1980)* başlıklı Doktora tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ

Kürt Sorunu, Şark Meselesi, Terör Sorunu vb. isimler altında hem Osmanlı Devleti'nin hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin gerek ulusal kamuoyunda gerekse uluslararası arenada önüne engel olarak sunulan bu mesele, güncelliğini koruyarak çözüme kavuşmasını süratle bekliyor.

Bilindiği üzere 23 Ağustos 1514 tarihindeki Çaldıran Savaşı ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde bulunan eyaletler Osmanlı Devleti himayesine girdi. Bu bölgelerde çeşitli idari düzenlemeler yapılarak yönetim sistemi değişti ve başlarında Kürt Emirlerinin bulunduğu bir nevi eyalet sistemine geçildi (Doğan, 2011, s. 34-35). Merkezi otoritenin zayıflamasıyla birlikte Osmanlı Devleti'nin en zor zamanlarında bu eyaletlerde bastırılması güç isyanlar meydana geldi.

Osmanlı Devleti'nin zayıflamasına paralel olarak artan isyan dalgası yaşanırken bu hareketlerin; Kürtçülük davası uğruna değil, daha çok bir pastanın paylaşılması ve daha fazla pay elde edebilmek amacıyla (Birand, 1992, s. 51), mevki hırsı, vergi vermeme, menfaat çekişmeleri, çıkarların zedelenmesini hazmedememe (Şadillili, 1980, s. 25-26) gibi nedenlerle ortaya çıktığı anlaşılıyor. Ama siyasi Kürtçülük yapanlar bu isyanları 'Kürdistan için başkaldırı' şeklinde nitelemektedir (Rişvanoğlu, 1995, s. 703).

1806 yılında Babanzade Abdurrahman Paşa Ayaklanması ile başlayan Kürt ayaklanmaları o kadar birbirinin içerisine girmiş ve o kadar birbirini takip eden olaylar halinde ortaya çıkmıştır ki her birini birbirinden kesin olarak ayırmak mümkün değildir. Biten bir hareket diğerrinin davetçisi olmuş, az zamanda yeni bir ayaklanma başlamıştır. Bununla birlikte kaynaklarda geçmeyen daha birçok mahalli ve küçük hareketlerin varlığı unutulmamalıdır (Gürsel, 1977, s. 23). Babanzade Ahmet Paşa (1812), Mir Muhammed (1831), Revanduz Beyi Kör Mehmet Paşa (1830), Bedirhan Bey (1846), Yezdan-ı Şir (1855) ve Bedirhan Osman Paşa (1877) Ayaklanmaları bunlardan bir kısmıdır. 1880 yılındaki Şeyh Ubeydullah İsyanı ise XIX. yüzyılda Kürtlerin yaşadığı bölgelerde meydana gelen olaylar içinde Kürtçülük ideolojisi sonucu çıkan tek isyan olarak değerlendirilebilir.

Yirminci yüzyılın başlarında Kürt siyasi hareketleri Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmaları bir kenara bırakıp örgütlü kuruluşlarla kendini gösterdi. 1898 yılında ilk Kürtçe gazete kabul edilen Kürdistan'ın yayınlanmaya başlaması ve 1900 yılında ilk siyasi kuruluş olan Kürdistan Azmi Kavi Cemiyeti'nin kurulması (Aksu, 2012, s. 25-26) Kürtler açısından farklı bir dönemin başladığının işaretidir, ancak XX. yüzyılın başında meydana gelen Molla Selim ve Şeyh Abdüsselam Ayaklanmaları tekrar isyanlar döneminin başlayacağını işaretidir. Milli mücadele dönemindeki Ali Batı, Cemil Çeto, Milli Aşireti ve Koçgiri Ayaklanmalarının tarihine bakıldığında Kürt İsyanları'ndaki yabancı devletlerin etkisi görülebilir.

Türkiye stratejik ve jeopolitik öneminden dolayı başta Rusya olmak üzere İngiltere, Fransa ve Amerika gibi devletlerin sürekli ilgisini çekmiştir. Çok çeşitli yollarla Anadolu'ya sızmak için en uygun zamanda birlikte hareket etmişlerdir (Gürsel, 1977, s. 23). İngiltere'nin Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri'ne doktor, arkeolog, diplomat gibi isimler altında casusları gönderdiği bilinmekteydi (Kurubaş, 1997, s. 17).

1925 yılındaki Şeyh Sait İsyanı'nda da yabancı devlet etkisi hissedilir. Hem İngilizler hem de Kürtler, İngilizlerin Şeyh Said isyanına destek verdiğini inkâr etseler de Azadi temsilcilerinin kendilerini maddi ve siyasi olarak desteklemeleri isteğiyle İngilizlere

başvurdukları önemli bir gerçektir. Ayrıca ordudan firar etmiş olan İhsan Nuri ve diğer subayların vasıtasıyla İngilizlerin ayaklanmadan haberi olması manidardır (Bruinessen, 2003, s. 431).

Şeyh Sait İsyanı’ndan sonra Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Ağrı ve Dersim gibi büyük çaptaki isyanların yanı sıra ufak çapta birçok Kürt İsyanı meydana geldi. 1938-1960 yılları arasında ise kayda değer isyan ve ayaklanmanın olduğu söylenemez. Çeşitli tarihlerde çıkarılan İskân Kanunları ile isyanlarda parmağı olan ağa, şeyh ve seyit lakaplı dönemin nüfuz sahibi şahısları Batı illerine nakledilmiş isyan bölgelerindeki sıkı askeri tedbirlerle bölgede sükûnet sağlanmıştır. 49’lar Davası bu döneme damga vuran gelişme olarak gösterilebilir.

1959 yılında aralarında Musa Anter ve Sait Elçi’nin de bulunduğu 50 Kürt kökenli vatandaş tutuklanmış, tutuklu bulunan Avni Doğan’ın cezaevinde hayatını kaybetmesi sonucu bu sayı 49’a düşmüştür. O günden sonra bu davaya 49’lar Davası denilmektedir. 49’lar Davası, 1960 İhtilali sonrası çıkarılan genel affın kapsamı dışında tutulmuştur. 3 Ocak 1961 tarihinde davaya başlansa da delil bulunamadığından 1964 yılında sanıklar beraat etmiştir. Askeri Yargıtay’ın karara itiraz etmesiyle tekrar görülmeye başlanan 49’lar Davası, zamanaşımı sonucu düşmüştür (Güney, 2011, s. 23). 49’lar Davası iddianamesinde sanıkların, 1958 yılında illegal Kürt İstiklal Partisi’ni kurdukları ve bu parti bünyesinde faaliyet yürüttükleri ileri sürülmekteydi (Kurubaş, 2004, s. 62-63).

27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen askeri darbeyle hükümet devrilmiş, birçok hükümet üyesi tutuklanmış, genellikle düşük rütbeli subaylardan oluşan ve başkanlığını Orgeneral Cemal Gürsel’in yaptığı Millî Birlik Komitesi (MBK) ülke yönetimini devralmıştır. 27 Mayıs Darbesi ile yeni Anayasa hazırlama sürecinde Kurucu Meclis kısa sürede oluşturulup yeni anayasa çalışmaları tamamlanmıştır.

1961 Anayasası, temel hak ve özgürlükler açısından diğer anayasalardan farklı uygulamalar getirerek Cumhuriyet tarihi boyunca en özgürlükçü anayasa olarak nitelenmektedir. Bu özgürlük ortamında çeşitli partiler, dernekler, kuruluşlar ortaya çıkmıştı. Özellikle Marksist Leninist çerçevesinde gelişen Kürtçülük akımı, her geçen gün daha da büyümüş, 1960’lı yıllarda Barzani hareketinin Irak’taki faaliyetlerinin etkisiyle birçok Kürtçü örgütlenmeler kurulmuştu. Sosyalist düşünceleri benimseyip, kısmi olarak Kürt siyasal hareketini içerisinde yer alan Türkiye İşçi Partisi (TİP), Türkiye’de yaşayan Iraklı Kürt öğrencilerin desteğiyle kurulan Türkiye Kürt Öğrenci Derneği (Türkiye Kürt Talebe Cemiyeti), Barzani hareketinin Türkiye’de illegal olarak kurduğu Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (TKDP) ve Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) bunların başında gelir.

Literatür taraması yöntemiyle sunulan bu makalenin amacı; 1880 yılında Şeyh Ubeydullah İsyanı ile başlayıp günümüzde PKK terörü olarak kendini gösteren bu meseleye katalizör etkisi yapan 1961-1971 yılları arasındaki Kürtçülük faaliyetlerini gün yüzüne çıkararak meselenin çözümüne yönelik politika önerileri sunmaktır.

Türkiye İşçi Partisi (TİP)

27 Mayıs Darbesi sonrasında basında sol düşüncelerin tartışılabilir olması ve sosyalist kalkınma yolunu öven yazıların ortaya çıkmasıyla yeni bir döneme girilmişti. Sol görüşlü dernek ve siyasi partiler kurulmuş, sosyalizmle alakalı tartışmalar her geçen gün yaygınlaşmıştı. Bu çerçevede yayın yapan haftalık “YÖN” isimli dergide yer alan sol görüşlü yazarlar düzeni eleştirmekteydi. Soldaki bu gelişmeler özellikle cezaevinde bulunan Kürt

gençlerini etkilemekteydi. Cezaevinden tahliye olup sol düşünceyi benimseyenler Türkiye İşçi Partisi'ne sempati, muhafazakâr düşünceye sahip olanlar ise Adalet ve Yeni Türkiye Partisi'ne ilgi duymaktaydılar (Ekinci, 2011, s. 64).

Türkiye İşçi Partisi (TİP) 13 Şubat 1961 tarihinde; Kemal Türkler (Maden-İş Genel Başkanı), Avni Erakalın (İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Başkanı), Şaban Yıldız (İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Genel Sekreteri), İbrahim Güzelce (İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikası Genel Sekreteri), Rıza Kuas (Lastik-İş Genel Başkanı), Kemal Nebioğlu (Oleyis Sendikası Üyesi), Hüseyin Uslubaş (İstanbul Yaprak Tütün İşçileri Sendikası Başkanı), Salih Özkarabay (İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikası Başkanı), İbrahim Denizcier (Müskirat İşçileri Sendikaları Federasyonu Başkanı), Adnan Arkın (İstanbul İşçi Sendikaları Birliği İcra Heyeti Üyesi), Ahmet Muşlu (Türkiye Çikolata Sanayii İşçileri Sendikası), Saffet Göksüzöğlü (İlaç ve Kimya İşçileri Sendikası Başkanı) isimli 12 sendikacı tarafından kurulmuştur (Ünsal, 2002, s. 88-81). Genel Başkanlığına Avni Erakalın seçilmiş, 1962 yılında Mehmet Ali Aybar genel başkanlığı devralmıştır.

Türkiye İşçi Partisi'nin 12 Mayıs 1963 tarihinde Gaziantep'te yapılan Genel Yönetim Kurulu'nun halka açık toplantısında partinin Kürt sorununa ilişkin düşünceleri kamuoyuna açıklanmıştır. Mehmet Ali Aybar, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki uygulamaları eleştirip şu konuşmayı yapmıştı (Ekinci, 2010, s. 17):

“Bir büyük meselemiz daha var: Doğu ve Güneydoğu illerimizde daha çok Kürtçe ve Arapça konuşan ve Alevi mezhebinden milyonlarca vatandaşımız yaşıyor. Bunun doğurduğu çetin meselelerle karşı karşıyayız. Ulusal menfaatlerimize en uygun, en insanca çözüm yollarını bulmak, ihmal edilmeyecek bir yurt vazifesidir... İkincisi Doğu ve Güneydoğu illeri bir mahrumiyet bölgesi olmaktan kurtarılmalıdır. Şimdiye kadar ihmal edildiklerini de göz önünde bulundurarak okulun, fabrikanın, hastanenin, kütüphanenin, tiyatrunun, yolun en çoğu bu illerde açılmalıdır. Memurun en iyisi, en insancılı ve yurtseveri bu illere gönderilmelidir. Ta ki, bu vatandaşlarımız anayurdun öz evlatları olduklarını kalplerinde duysunlar ve iç ve dış düşmanların kışkırtmasına kapılmasınlar. Bu meselenin başka bir çözüm yolu yoktur.” (Ekinci, 2010, s. 17-18).

10 Şubat 1964 tarihinde İzmir'de yapılan I. Kongresinde kabul edilen Türkiye İşçi Partisi Programında; “Vatadaşa Neler Getireceğiz?” ana başlığı altında, “Sanayi Madencilik Enerji” başlığında, “Sanayi-Ekonomik Planlama” alt başlığında kendi deyimiyle “Doğu Sorunu'na” değinilmekte bu sorun genel, ekonomik ve geri kalma olarak üç başlık altında ele alınmaktadır. Kürtçe ve Arapça konuşanların ayrıma uğradıklarından bahsetmektedir. Sonunda ise Türkiye'nin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olduğu, partinin her türlü bölücü ve bölgeciliği reddettiği ifade edilmekteydi (TİP Programı, 1964, s. 110).

Gerek 12 Mayıs 1963 tarihinde Gaziantep'teki Genel Yönetim Kurulu'nun halka açık toplantısında yapılan konuşmalar gerekse de 10 Şubat 1964 tarihinde İzmir'de yapılan I. Kongrede Türkiye İşçi Partisi'nin kabul edilen programı incelendiğinde; genelde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin geri kalmışlığı fikri ön plana çıkıp (Ekinci, 2010, s. 17-18; TİP Programı, 1964, s. 110), Kürtçülük fikirleri sönük kalmıştır.

10 Ekim 1965 tarihindeki genel seçimlerde TİP, Türkiye genelinde 276.101 oy (% 3) alıp 15 milletvekili çıkardı. Bunlar; Mehmet Ali Aybar (İstanbul), Sadun Aren (İstanbul), Behice Boran (Şanlıurfa), Şaban Erik (Malatya), Tarık Ziya Ekinci (Diyarbakır), Rıza Kuas (Ankara), Yahya Kanbolat (Hatay), Cemal Hakkı Selek (İzmir), Yunus Koçak (Konya), Adil

Kuntel (Kars), Muzaffer Karan (Denizli), Ali Karcı (Adana), Kemal Nebioğlu (Tekirdağ), Yusuf Ziya Bahadınlı (Yozgat) ve seçimlere bağımsız olarak katılıp sonradan partiye katılan Çetin Altan'dır (Aksakal, 2009, s. 92). 5 Ekim 1966 tarihinde yapılan Kısmi Senato seçiminde partiden Fatma Hikmet İşmen senatör seçilmiş, TİP senatoda temsil edilme hakkına sahip olmuştur (Çelenk, 2003, s. 65). Böylece Kürtçülük fikrini benimsemiş bir takım kişilere TİP vasıtasıyla Meclis'e girme ve fikirlerini rahatça ifade edebilme yolu açılmış oldu. Kimi TİP üyesi vekiller ise sosyalist düşüncelerini konuşmalarında yansıtmaktaydı.

TBMM'de 27 Haziran 1967 tarihinde, İkinci Beş Yıllık (1968-1972) Kalkınma Planı'na, 16.10.1962 tarihli ve 77 sayılı Kanununun 1. maddesine göre sunulan Başbakanlık Tezkeresi, Kalkınma Planı ile Cumhuriyet Senatosunca kabul edilen değiştirgelere dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Plan Karma Komisyonu raporu üzerine TİP adına konuşma yapan Yozgat Milletvekili Yusuf Ziya Bahadınlı; İkinci 5 Yıllık Kalkınma Planında toprak reformunun olmamasının sakıncaları, aracı tüccarların ortadan kaldırılması, tarımsal kredinin dengesiz dağılımı ve tefecilik sisteminin oluşması, köylerden şehirlere göçün her geçen gün artması ve sonucunda işsizliğin artması, köy okullarında okuyan çocukların imkânlarının azlığı, eğitim sistemindeki yanlışlıklar, orman köylülerinin sorunları, sağlık hizmetlerinin ülkedeki dağılımının dengesiz oluşu gibi konulara temas eden konuşmalar yaptı. Konuşmasının bir yerinde de Doğu illerinin sağlık hizmetleri konusunda Batı illerine göre geri olduğundan (MMTD, D2, C19, 1967, s. 387-393) bahsetmekle beraber Kürtçülük propagandası yapılan herhangi bir konuşmasına rastlanmamaktadır.

TBMM'de 27 Haziran 1967 tarihinde, İkinci Beş Yıllık (1968-1972) Kalkınma Planı konusunda TİP adına konuşma yapan diğer TİP Diyarbakır Milletvekili Tarık Ziya Ekinci ise Doğu ve Güneydoğu illerini geri kalmış bölge olarak nitelendirerek ona göre gelişmesi için tedbirler alınmasını, çünkü karlılık verimlilik esasına dayanan özel sektör yatırımcılarının Doğu'ya yatırım yapmadığı, Doğu'da yapılan kamu yatırımlarının gerçekleşme oranının çok az olduğu, ağalık ve şeyhlik ilişkilerinin toplumsal gelişmeyi engellediği bu yüzden acil olarak toprak reformunun gerçekleşmesi gerektiği gibi hususlara dikkat çekip Ötügen Dergisi'nin Nisan 1967 sayısını eleştirmişti. (MMTD, D2 C19, 1967, s. 393-402).

TBMM'de 15 Mayıs 1969 tarihinde, İzmir Milletvekili Şükrü Akkan, İzmir Cumhuriyet Senatosu Adalet Partisi Üyesi Beliş Beler ve 227 arkadaşının Anayasanın 68. maddesinin değiştirilmesine ve geçici 11. maddesinin kaldırılmasına dair kanun teklifi ve Anayasa Komisyonu raporu üzerine TİP adına konuşma yapan Diyarbakır Milletvekili Tarık Ziya Ekinci; 27 Mayıs Darbesi'ni, 27 Mayıs Devrimi olarak nitelemekte, fikirlerin zaman içerisinde ayrı tepkilere maruz kaldığı ve fikirleri yüzünden mahkûm edilmiş binlerce vatandaşın olduğu, 27 Mayıs Devrimi'nin mahkûm ettiği belli bir kısmın siyasi haklarının iade edilmesi için yapılmak istenen bu değişikliğin memlekete huzur getirmeyeceğini (MMTD, D2 C36, 1969, s. 512-516) belirtir. Konuyu Kürtçülük yapanların yargılanmasına getiren Ekinci'nin konuşması şu şekilde devam eder:

"Muhterem arkadaşlarım, ırkçı faşist bir görüşle, memlekette ırk esası üzerine ayırım yapan bir mülâhaza ile, memleketin Doğusunda yaşayan bazı vatandaşlarımızı, sırf orada dünyaya gelmiş olmaktan dolayı tecrim ederek, bunları tıpkı Roma'da arslanların ağzına atılan gladyatörler gibi, siyasi amaçlar uğruna kullanıldıklarına dair vakıalar vardır. Yapılan tertipler neticesinde 54 Doğulu genç - yani Kürt asıllı olmaktan dolayı tecrim edilen 54 Doğulu genç-mahkûm edilmiştir ve bunlar bugün hem amme haklarından, hem de siyasi haklarından yoksun bulunmaktadır..." (MMTD, D2 C36, 1969, s. 516).

TBMM'de 27 Temmuz 1970 tarihinde, İstanbul TİP Milletvekili Mehmet Ali Aybar, bazı Doğu illerinde yürütülen askeri nitelikli komando harekâtının Anayasa'ya aykırı olduğu iddiasıyla Başbakan hakkında gensoru açılmasına dair bir önerge verir. Mehmet Ali Aybar bu önergesinde; Diyarbakır, Bitlis, Van, Siirt, Muş ve Hakkâri illerinde Komando Harekâtı yürütüldüğünü, harekâtın Silvan ve Bismil'de başlatıldığını, arama kararı gösterilmeksizin ev ev arama yapıldığını, erkekleri özel bir mahalde topladıklarını, bayanları karakola sevk ettiklerini, bu aramanın 17 saat sürdüğünü, vatandaşa maddi ve manevi işkence yapıldığını, evlerde silah bulunmazsa erkeklerden sakladıkları silahları çıkarmaları istendiğini, silah yok cevabını alırlarsa erkeklerin çıplak soyulup falakaya çekildiğini, sopayla dövüldüğünü, dipçikle en nazik yerlerine vurulduğunu, hatta bazı köylerde kadınların da soyulduğu, bu olayların kamuoyundan gizlendiğini, bununla doğulu vatandaşlara gözdağı verilmek istendiği, doğulu vatandaşlara, adadillerinden dolayı ve doğulu olmalarından ötürü de ayrıca eza edildiğini, hakaret edildiğini iddia etmektedir. Aybar devamla; Cumhuriyet kurulduğundan beri Doğu ve Güney Doğu illerinde yaşayan vatandaşlara ikinci üçüncü sınıf vatandaş muamelesi yapıldığını, adadilleri Kürtçe olduğundan fark gözetildiğini, uygulanan bu politikanın Doğulu vatandaşları öz vatanlarına düşman edebileceğini (MMTD, D3 C8, 1970, s. 662-670) beyan edip bu sebeplerden dolayı Başbakan Demirel hakkında gensoru açılmasını ister. Mehmet Ali Aybar'ın önergesinin gündeme alınması kabul edilmemiştir (MMTD, D3 C8, 1970, s. 684).

Komando Harekâtı olarak tabir edilen arama-tarama ve asayiş sağlama olayı sonucunda; 1590 adet ateşli silah, 185 adet şiş, kama vb. kesici alet ele geçirilmiş, 4965 kişi kanun kaçağı olarak yakalanmıştır (MMTD, D3 C8, 1970, s. 667-668). 4 Nisan 1970 tarihinde başlayıp Diyarbakır, Bitlis, Van, Siirt, Muş ve Hakkâri illerinde yapılan bu operasyonların o zamanın şartlarında gerekli olup olmadığı, Aybar'ın bahsettiği iddiaların doğru olup olmadığı araştırılması gereken ayrı bir konu olmakla beraber, ele geçirilen malzemelerin ve yakalanan şahısların çokluğu oldukça dikkat çekicidir. Devletin birinci görevi vatandaşın güvenliğini sağlamaktır, bunu yapmak için de yasal sınırlar içerisinde her türlü tedbiri alır. Bölgede bu kadar ateşli silahın ve kanun kaçağının bulunması devlet güvenliği açısından sakıncalıdır.

TİP'in kuruluşundan beri çeşitli kongrelerde ve toplantılarda gündeme gelen ayrılıkçı fikirlerin 29-31 Ekim 1970'te Ankara'da yapılan TİP 4. Kongresinde açıkça dile getirilmesi ve bu kongrede alınan kararları TİP'in kapatılma gerekçelerinden önemli bir bölümünü teşkil edecektir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve orada yaşayan vatandaşlar için TİP 4. Kongresinde özetle şu kararlar alınmıştır:

"Türkiye'nin Doğusunda Kürt halkının yaşamakta olduğunu, Kürt halkı üzerinde, baştan beri, hâkim sınıfların faşist iktidarlarının, zaman zaman kanlı zulüm hareketleri niteliğine bürünen baskı, terör ve asimilasyon politikasını uyguladıklarını, Kürt halkının yaşadığı bölgenin, Türkiye'nin öteki bölgelerinin oranla, geri kalmış olmasının temel nedenlerinin birinin, kapitalizmin eşitsiz gelişme kanununa ek olarak, bu bölgede Kürt halkının yaşadığı gerçeğini göz önüne alan hâkim sınıf iktidarlarının, güttükleri ekonomik ve sosyal politikanın bir sonucu olduğunu..., partinin, Kürt sorununa, işçi sınıfının sosyalist devrim mücadelesinin gerekleri açısından baktığını kabul ve ilân eder."
(AMKD, 1991, s. 111-112).

Türkiye İşçi Partisi'nin özellikle bu kararlar sonrasında 20 Temmuz 1971 tarihinde Anayasa'nın 57. maddesi ve Siyasi Partiler Kanunu'nun 89. maddesi ile 111. maddesinin iki

sayılı bendi uyarınca Anayasa Mahkemesi’nin 1971/3 Esas ve 1971/3 Karar Sayısı ile temelli kapatılmasına karar verilmiştir (AMKD, 1991, s. 111-112).

1975 yılında Behice Boran başkanlığında yeniden kurulan TİP’in Program ve Parti Tüzüğü’nde Kürt kelimesi geçmeyip Doğu ve Güneydoğu ibareleri kullanılır. Doğu ve Güneydoğu kelimelerinin geçtiği yerler de çok azdır. “Türkiye Emperyalizm Aşamasındaki Kapitalizmin İlişkiler Ağı İçindedir” başlığı altında Türkiye’nin kapitalizm öncesi bir aşamada olmadığı, bu aşamanın kalıntıları özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgesi’nde sürmekle birlikte oralarda da kapitalistleşmenin başladığını ve geliştiğini belirtir. Aynı şekilde “İşçi Sınıfı ve Diğer Emekçi Sınıflar” başlığı ve “Tarım İşçileri” alt başlığı altında tarım işçileri ile kentsel işçiler arasındaki fark anlatılır, özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgesindeki elçilik sisteminden (TİP Programı, 1975, s. 6-27) bahsedilir.

Yeni TİP’in Birinci Kongresinde; Politik Özgürlüklere İlişkin bölümündeki 7. madde ve “Partinin Özgün Görevlerine” ilişkin bölümündeki 7. maddenin üçüncü bölümünde de doğu ve güneydoğu ibareleri geçer (Ekinci, 2010, s. 109). Bu madde şu şekildedir:

“Anayasanın 2. maddesi Türkiye Cumhuriyetini ‘milliyetçi’ değil ‘milli’ bir devlet olarak tanımlamaktadır. Burjuva iktidarlarının şoven milliyetçi bir politika güderek burjuvazinin ve büyük toprak sahiplerinin egemenliğini ve çıkarlarını korumak, bozuk düzenin sürekliliğini sağlamak amacıyla Doğu ve Güneydoğu illerinde uygulayageldikleri ayrımcı ve baskıcı, ırkçı şoven uygulamalara, kışkırtmalara ve saldırılara son verilmelidir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da süregelen şoven politika ve uygulamalara karşı demokratik mücadelenin başarıya ulaşabilmesinin, ancak işçi sınıfının bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinin ayrılmaz bir parçası olarak sürdürülmesiyle mümkün olabileceğini belirtir.” (Ekinci, 2010, s. 109-110).

Yeni TİP’in İkinci Kongresinde de Kürt kelimesi geçmeyip Doğu ve Güneydoğu ibareleri kullanılır:

“Politik demokratikleşme sorununun, baskı ve kısıtlamaların daha ağır olduğu, etnik ayırma dayanan eşitsizliğin sürdürüldüğü, son zamanlarda kışkırtma ve tertiplerin yoğunlaştırıldığı Doğu ve Güneydoğu bölgesi için, daha da ivedi bir sorun olduğu görüşündedir. Doğu ve Güneydoğu bölgesinin bir sömürge olmadığını, bu bölgenin özgün çelişki ve sorunlarının, Türkiye’nin bütününün çelişki ve sorunlarıyla birlikte, ancak işçi sınıfı iktidarında, sosyalist düzende tam ve nihai olarak çözüleceğine olan inancım belirtir.” (Ekinci, 2010, s. 110).

Yeni TİP’in kurulduğu 1975 yılından kapatıldığı 1980 yılına kadar Türkiye’de dört seçim gerçekleşti. TİP, Seçim Yasası’nun siyasi partilerin örgütlenmesi konusundaki şartını yerine getiremediğinden 1975 yılındaki seçimlere katılamadı. 5 Haziran 1977 tarihindeki Genel Seçimlerde TİP, Türkiye genelinden 20 565 (% 0.14) oy (Resmi Gazete, 1977, s. 48) aldığından, Meclise milletvekili gönderemedi. 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle de TİP kapatıldı.

Türkiye Kürt Talebe Cemiyeti (23’ler Olayı)

1959 yılında İstanbul’da çeşitli üniversitelerde okuyan Irak ve İran vatandaşı Kürt öğrenciler Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti’nin (AKTC) bir kolunu Türkiye’de kurmak amacıyla harekete geçmişti. Gizlilik içinde çalışmalarını yürüten bu öğrenciler, İstanbul’da Türkiye Kürt Talebe Cemiyetini (TKTC) kurarak cemiyetin başkanlığına İbrahim

Mamhıdır'ı, getirirler. Bir süre sonra İbrahim Mamhıdır başkanlığı bırakmış, yerine Cemal Alemdar seçilmiştir (Göktaş, 1991 s. 71). Her ne kadar faaliyetlerini gizlilik içerisinde yürütseler de devletin ilgili kurumları tarafından izleniyorlardı. Nitekim 4 Haziran 1963 tarihinde bu yapılanmadan dolayı 13 kişi gözaltına alındı. Sonra 10 kişinin daha gözaltına alınmasıyla bu sayı 23'e yükseldi. Bundan dolayı bu gözaltılara '23'ler Olayı' denilmektedir. 23 kişinin gözaltına alınmasına ilişkin dönemin İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata, 28 Haziran 1963 tarihinde basın toplantısı yapmış, bu olayla alakalı haberler 29 Haziran 1963 tarihinde gazetelerde yer almıştı (Cumhuriyet, 1963, s. 1; Akşam, 1963, s. 8).

Mesela, Cumhuriyet gazetesi "Topraklarımızda bir Kürt devleti kurmak isteyen 13 kişi yakalandı." başlıklı haberinde; kökü dışarıda ve çoğunluğu komünist Kürtçü olan kişilerin Türkiye'de bölücü faaliyetlerinin iç ve dış çalışmalarının Türk Siyasi Polisi'nin uzun süren takibiyle ortaya çıkarıldığını yazmış, haberin devamında İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata'nın açıklamalarına yer verilmişti. Bu açıklamaya göre: Milli Emniyet (MİT'in eski ismi) tarafından takip edilen, dıştan gelen emirlerle bölücü, ırki faaliyetlere girişen, hatta yayınları Meclis'e kadar uzanan bir zümre vardır. Bu kişiler yurdumuzun Doğu bölgesini hedef almaktadır. Kökü dışarıda olan bu faaliyetler yakından izlenmektedir. Türkmen, Özbek ve diğer kollar ne ise Kürt denilen Türkler de aynı durumdadır. Bazı devletlerin Türkiye'yi bölmek için fırsat kolladığı bilinmektedir. Mahkemeleri henüz tamamlanmamış 49 kişinin (49'lar Olayı) faaliyetlerine halen devam ettiği bilinmektedir. Bunlardan İstanbul'da bulunan ve izlenmekte olan Ziya Şeref Hanoğlu, Musa Anter, Doğan Kılıç Şihhasenanlı, Sait Elçi, Medet Serhat, Edip Karahan, Enver Aytekin, Ali Anagür isimli şahısların evlerinde ve iş yerlerinde 4 Haziran 1963 tarihinde yapılan aramada çok sayıda doküman ele geçirildiği söylenmiştir (Cumhuriyet, 1963, s. 1). İçişleri Bakanının devam eden açıklamalarında şüphelilerin isimleri tek tek verilerek ev ve iş yeri aramalarında ele geçirilen malzemeler belirtilir.

Akşam Gazetesi'nin "12 komünist Kürt tevkif edildi." başlıklı haberinde yine İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata'nın açıklamalarına yer verilir. İçişleri Bakanının açıklamalarına göre sanıkların faaliyetleri üç kısma ayrılmıştır: Birincisi; duruşmaları halen devam eden 49'ların 1959 tarihinden sonra da faaliyetlerine devam ettiği; bunların Ziya Şeref Hanoğlu, Musa Anter, Doğan Kılıç Şihhasenanlı, Sait Elçi, Medet Serhat, Edip Karahan, Enver Aytekin, Ali Anagür olduğudur. İkincisi; 15 Mayıs 1963 tarihinde güney sınırından Türkiye'ye giren Irak asıllı gazeteci Abdülsettar Hemavandi'nin Türkiye'ye girdikten sonra 49'lar Grubu ile temasa geçerek bunlarla gizli bir Kürtçülük teşkilatı kurmak için planlar hazırlamasıdır. Üçüncüsü; aslen Iraklı olup Türkiye'ye okumak için gönderilen İbrahim Mahmidir ile Gazi Dizey isimli şahısların Avrupa'daki Kürt teşekkülleriyle Türkiye arasında irtibatı sağlamasıdır (Akşam, 1963, s. 7).

Abdülsettar Hemavandi, İbrahim Mahmidir, Gazi Dizey, Ziya Şeref Hanoğlu, Musa Anter, Doğan Kılıç Şihhasenanlı, Sait Elçi, Medet Serhat, Edip Karahan, Enver Aytekin, Ali Anagür, Hasan Buluş, Nejat Remzi, Fuat Derviş, Talat Şerif Muhtar, Sait Abdurrahman, Cemal Alemdar, Firuz Falahat, Yaşar Kaya, Ergun Kuyumcu, Kemal Bingöllü, Mehmet Bilgin, Fettullah Kakioğlu isimli sanıklar Genelkurmay Askeri Mahkemesince yargılanmışlardır. 7 Ekim 1963 tarihli, 963/668 sayılı ve 963/138 esas sayılı iddianameyi Genelkurmay Başkanlığı Adli Amiri Orgeneral Cevdet Sunay hazırlamış, tüm sanıkların Türk Ceza Kanunu'nun 125. maddesi gereği idam cezasına çarptırılmasını istemiştir. Yargılama sonucu yabancı uyruklu sanıklar çeşitli hapis cezalarına çarptırılmış, Türk

vatandaşı olanlar ise dava açılmasına mahal olmadığı kararı sonucu serbest kalmıştır (Göktaş, 1991, s. 71-97).

Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (TKDP)

16 Ağustos 1945 tarihinde İran'da İKDP (İran Kürdistan Demokrat Partisi), 16 Ağustos 1946 tarihinde Irak'ta IKDP (Irak Kürdistan Demokrat Partisi), 1958 yılında ise Suriye'de SKDP (Suriye Kürdistan Demokrat Partisi) kurulmuştu. Kürdistan olarak tabir edilen bölgenin Türkiye, Irak, İran ve Suriye ülkeleri arasında paylaşıldığı iddiasıyla merkezi Irak'ta olmak üzere bu dört ülkede ayrı ayrı sekreterlik oluşturulması kararı alınmıştı.

Türkiye'de ise 1961 Anayasasının verdiği özgürlükler ortamının rahatlığıyla 24 Ocak 1965 tarihinde Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (TKDP) muhafazakâr görüntü ile kurulabildi. Parti Genel Sekreterliğine Faik Bucak, yurt dışı temsilciliğine İsmet Şerif Vanlı getirildi. Faik Bucak'ın 1967 yılında ölmesi üzerine, parti liderliğini Sait Elçi yürütmüştür (McDowall, 2004, s. 540-541).

Türkiye'de ilk kez Silopi'de teşkilatlanan TKDP giderek Cizre, İdil, Hakkari, Çukurca, Şemdinli, Diyarbakır, Mardin bölgelerinde varlığını hissettirdi. Partinin öncü kadrosu üniversitelilerden, diğer üyeler ise molla denilen yöre halkının dini liderleri ile aşiret reislerinden oluşmaktaydı.

1970 yılında cezaevinden tahliye olan TKDP üyeleri tekrar örgütlenmiş, aynı isim altında faaliyetlerine devam etmiş, sol ideolojiye sahip Sait Kırmızıtoprak ve grubunu da partiye dâhil etmişlerdir. TKDP'ye katılan Sait Kırmızıtoprak, parti tüzüğünde birtakım değişiklikler yapmak istese de Sait Elçi buna izin vermeyecek, bu anlaşmazlık Sait Kırmızıtoprak ve grubunun partiden ayrılmasına sebep olacaktır. Partide Dr. Şivan olarak bilinen Sait Kırmızıtoprak ayrıldıktan sonra TKDP'de geçen Türkiye sözcüğüne 'de' hecesi ekleyerek Türkiye'de Kürdistan Demokrat Partisi'ni (KDP-T) kuracaktır.

Şivancılardan çoğunluğu sosyalizm taraftarıdır ve dinsel ideolojiye karşıdır (Ersanlı-Günay vd., 2012, s. 112). Bu nedenle muhafazakâr ve gelenekçi olan TKDP üyeleri ile görüş ayrılıkları kaçınılmazdı. 1971 yılında Kuzey Irak'ta bulunan Sait Kırmızıtoprak kendisi ile görüşmeye gelen Sait Elçi'yi öldürtür. Sait Elçi'nin ölümüne tahammül edemeyen Molla Mustafa Barzani de 1972 yılında Sait Kırmızıtoprak'ı Kuzey Irak'ta öldürtecektir (McDowall, 2004, s. 541). Bu olaydan sonra Sait Kırmızıtoprak'ın grubundakiler Şivancılar olarak bir müddet daha parti içerisinde faaliyetlerine devam edecekler, fakat etkilerini zamanla yitireceklerdir. Sait Elçi'nin öldürülmesinden sonra 1975 yılına kadar TKDP başına Ömer Turhan geçecek, 1975 yılında partinin genel sekreterliğini Derviş Akgül devralacaktır.

1970'li yıllarda IKDP'nin ağır yenilgiye uğraması TKDP'yi de etkilemiş, sol eğilimli gruplar TKDP'yi yeniden diriltme çabasına girmişlerdi. 1976 yılında Siirt'in Kurtalan ilçesinde Derviş Akgül liderliğinde olağan Genel Kurul toplantısında TKDP genel sekreterliğine Mehmet Ali Dinler seçilmiş, yayın sorumluluğuna getirilen Mustafa Fisli'ye Xebat (Uğraş) isimli dergiyi yayma görevi verilmiştir.

Xebat isimli dergi ilk sayısında "Niçin çıkıyoruz?" başlıklı yazıdan sonra Irak KDP'nin bildirisi yer almaktaydı. Bu yazıda; Kürt milletinin emperyalist güçler tarafından sömürü altında olduğu, bunlardan birisinin de Türk sömürgecisi olduğu, devrimci teori uyarınca silahlanmak gerektiği söylenmiş, mücadelenin legal ve illegal olarak her alanda yürütülmesinin lüzumundan bahsedilmektedir (Xebat, 1976, s. 1).

12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrası TKDP'ye operasyon yapılarak birçok parti üyesi gözaltına alındı. Yargılanmalar Diyarbakır Sıkıyönetim Mahkemesinde yapıldı. Bu yargılamada sanıklar hakkında yeterli deliller elde edilemediğinden birçok parti üyesi beraat etmiş, kimileri de çok az cezaıyla kurtulmuştur.

TKDP ilk etapta demokratik yollarla Kürt halkına kültürel özerklik kazandırma amaçlamış, zamanla Irak'taki KDP'ye bağlı olarak Bağımsız Kürdistan Devleti kurma amacı oluşmuş, hatta IKDP'ye bağlı Kuzey Irak'taki eğitim kamplarında bazı TKDP üyeleri silahlı eğitim almıştır. İlerleyen aşamalarda silahlı faaliyet göstermedikçe amaca ulaşamaz fikri benimsense de TKDP'nin herhangi bir silahlı eylemine rastlanılmamaktadır.

Doğu Mitingleri

Kürtçülük duyguları eksenini etrafında genelde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin geri kalmışlığını protesto eden açık hava toplantıları, Doğu Mitingleri olarak adlandırılmıştır. 1967 yılının ağustos ve kasım ayları arasında Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin bazı il ve ilçelerinde (Ankara'daki hariç) gerçekleşen gösterilere Birinci Doğu Mitingleri, 1969 yılının nisan ve eylül ayları arasında gerçekleşenlere İkinci Doğu Mitingleri denilir. Bu mitinglerin yapılmasında birçok etken vardır. Bunların başında Irak'taki Barzani hareketi ve onun Türkiye'deki etkisi gelmektedir. Ayrıca CHP Niğde Milletvekili Asım Eren'in; 14-16 Temmuz 1959 tarihlerindeki Kerkük'te Türklerin katledildiği Kerkük Katliamı hakkında Meclise soru önergesi vermesi Kürtçü çevreleri rahatsız etmişti. Nihal Atsız'ın Ötüken isimli dergide yayınlanan yazılarına da büyük tepkiler oluşmuştur (Karadoğan, 2006, s. 260-261). Nihal Atsız'ın Ötüken isimli dergide yayınlanan yazısının ilgili bölümü şu şekildedir:

"...Kürt kalmakta direnir, dört beş bin kelimelik o iptidâî dilleriyle konuşmak, yayın yapmak, devlet kurmak istiyorlarsa gidebilirler. Biz bu toprakları oluk gibi kan dökerek; Gürcülerin, Ermenilerin, Rumların kökünü kazıyarak aldık, yine oluk gibi kan dökerek Haçlıların savaşçı şövalyelerine karşı savunduk. Kürtler 1839 yılına kadar askerlik bile yapmadılar. Viyana'dan Yemen'e kadar her yerde Türk ırkının kanı sebil gibi akarken onlar yaşadıkları dağlarda ve köylerde keçilerini güttüler ve fırsat buldukça hırsızlık ve yağmacılık ederek yaşadılar. İran'la yaptığımız savaşlara yardımcı diye geldikleri zaman da daima fırsat kolladılar ve Türk ordusunun yenildiği çarpışmalarda bu sefer İran'la birleşip onu vurmaktan geri kalmadılar. Birinci Cihan Savaşı'nda bize topyekûn ihanet eden Ermeniler, yerleşik Türk halkını vahşi bir kırgınla bitirmeseydi ve dağlarda, sarp köylerde yaşayan Kürtler bu kırgından kurtulmuş olmasaydı bugün çoğunlukta oldukları illerde de azınlık olarak kalmakta devam edeceklerdi. Fakat yüzde yüz çoğunlukta olsalar bile Türkiye'nin herhangi bir bölgesinde devlet kurmak hayalleri, hayal olarak kalacaktır. Yunanlıların Bizans, Ermenilerin Büyük Ermenistan kurmak hayalleri gibi... Onun için Türk milletinin başını belaya sokmadan, kendileri de yok olmadan çekip gitsinler. Nereye mi? gözleri nereyi görür, gönülleri nereyi çekerse oraya gitsinler. İran'a, Pakistan'a, Hindistan'a, Barzani'ye gitsinler. Birleşmiş Milletlere başvurup Afrika'da yurtluk istesinler. Türk ırkının aşırı sabırlı olduğunu, fakat ayrıntı kabardığı zaman Kağan Arslan gibi önüne durulmadığını, ırkdaşları Ermenilere sorarak öğrensinler de akalları başlarına gelsin..."(Atsız, 1967).

Şehirlerin bir kesiminde mitinglerin tertip komiteleri TKDP diğer kesiminde TİP'in yöneticilerinden oluşmaktaydı. Mitinglerdeki konuşmaları her iki partinin lider kadrolarının yanı sıra bölgede tanınmış kişiler yapıyordu. Bu mitinglerde TKDP ve TİP arasındaki

çekişme zaman zaman kendisini göstermekteydi. Çünkü mitinglerin basın yoluyla kamuoyuna yansıtılmasında yasal bir parti TİP'i ön plana çıkarmıştı (Şemikanlı, 2006, s. 79-80). Birinci ve İkinci Doğu Mitingleri kronolojik sırası ile aşağıda tablodaki gibidir:

Tablo 1. Birinci ve İkinci Doğu Mitinglerinin Yeri ve Tarihleri (Fırat, 2006, s. 177; Karadoğan 2006, s. 274-280)

Miting Yeri ve İsmi	Miting Tarihi
Silvan Mitingi	13 Ağustos 1967
Diyarbakır Mitingi	3 Eylül 1967
Siverek Mitingi	24 Eylül 1967
Batman Mitingi	8 Ekim 1967
Tunceli Mitingi	15 Ekim 1967
Ağrı Mitingi	22 Ekim 1967
Ankara Mitingi	18 Kasım 1967
Hürriyet isimli Diyarbakır Mitingi	13 Nisan 1969
Açlık ve Sefalet isimli Hakkâri Mitingi	8 Haziran 1969
Hawar-İmdat isimli Suruç Mitingi	17 Temmuz 1969
'Açlık' isimli Hilvan Mitingi	27 Temmuz 1969
Varto Mitingi	2 Ağustos 1969
Siverek Mitingi	2 Ağustos 1969
Lice Mitingi	24 Ağustos 1969
Diyarbakır Mitingi	3 Eylül 1969

Doğu Mitinglerinin başlangıcı olan Silvan'da miting yapmak için oradaki herkesin katkı sağlaması amacıyla esnaflara gidilmiş ve bu mitinge başta üniversitede okuyan Silvanlı öğrenciler olmak üzere, TİP, TKDP ve bölge halkından birçok kişi destek olmuştur (Bozçalı, 2006, s. 205-206).

Bu mitinglerde alanlara; "Doğuya yatırım", "Komando zulmüne son", "Doğuya özgürlük", "Baskıya son", "Doğuda demokrasi istiyoruz", "Bu vatan bizimdir", "Kimse bizi buradan kovamaz", "Hiçbir kuvvet haklı haykırışımızı susturamaz", "Bazuka değil fabrika isteriz", "Doğu 20. asır Türkiye'sinin yüz karasıdır", "Savaşta doğulu vurur barışta vurulur", "Bir gün güleceğiz", "Petrol, bakır, krom bizde yaşamak sizde", "Yaşama hürriyeti okuma hürriyeti", "İnsanlık haysiyeti istiyoruz", "Hodri meydan doğuluyu kovmak isteyenler kovulacaktır", "İstanbul ne ise Hakkâri de o olmalıdır", "Batıya fabrika doğuya komando" gibi ifadeler taşıyan pankartlar asılmıştır (Bozçalı, 2006, s. 206). Ayrıca "Batıda kurdele doğuda yol kesilir", "Millet aya doğulular yaya", "Dinlerim direnirim hakkı tutar kaldırıyorum", "Bazuka değil fabrika isteriz", "Petrol kanımızdı onu da aldınız", "Batıya fabrika yol, doğuya komando karakol" şeklinde sloganlar atılmıştır (Kutlay, 2006, s. 162).

Doğu ve Güneydoğu illeri kültür ve dayanışma dernekleri adına yükseköğrenimde okuyan gençler tarafından 18 Kasım 1967 tarihinde Ankara Kurtuluş Meydanı'nda yapılacak büyük bir miting ile Birinci Doğu Mitinglerini noktalama kararı alındı. Ankara Gençlik Parkı karşısında bulunan Hergele Meydanı, Üçler Oteli çalışma yeri olarak seçilmişti. Miting hiçbir partinin etkisinde kalmadan yükseköğrenim gençliği inisiyatifinde yapılacak, TİP adına sadece Diyarbakır milletvekili sıfatıyla Tarık Ziya Ekinci konuşma yapacaktı.

Düzenlenen bu mitingde konuşmacılar bölgenin sorunlarını dile getirmişlerdir. Mitingi izlemeye gelenler arasında, özel araçları içinde bekleyen ABD büyükelçisi de vardı (Şemikanlı, 2006, s. 82-84).

Doğu Mitingleri Milli Güvenlik Kuruluna (MGK) taşınmıştır. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın başkanlığında 16 Ekim 1967 tarihinde toplanan MGK'de Doğu Mitingleri konusunda kurul üyelerine bilgi aktaran iki yetkili; "Doğu Anadolu'daki tahriklerin bir siyasi parti tarafından tertiplendiği yolunda kanaat sahibi olmadıklarını, ancak partililerden bazı şahısların bu yolda faaliyet gösterdiklerini, Doğu Mitingleri'nde bir tahrik olduğunu (Milliyet, 1967, s. 7) dile getirmiştir. Bahse konu siyasi partinin TİP olduğu görülmektedir. Doğu Mitingleri'nde TİP üyesi birçok şahıs etkin rol oynamış, özellikle TİP Diyarbakır Milletvekili Tarık Ziya Ekinci öne çıkmıştır.

Türkiye'de milliyetçi-sağcı akımları bünyesinde toplayan yaklaşık 40 teşekkül Doğu Mitingleri hakkında, "Memleketi bölmek için faaliyet gösteren zihniyete her ne suretle olursa olsun, daima karşı olacağız." şeklinde ortak bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiri sonrası miting düzenleyeceklerini belirtmişlerdir. Erzurum'da düzenlenen ve Anadolu Şahlanma Mitingi adını alan bu miting; Esnaf Dernekleri, Komünizmle Mücadele Dernekleri, Milliyetçi Öğretmenler Birliği vb. teşekküller birlikte düzenlenmiştir. Mitingin parolası, "Gitmeden din, iman, mahvolmadan vatan, davran." şeklindedir. Mitingde döviz kullanılmamasına karşın "Komünistler geliyor." "Din elden gidiyor." "Milli bütünlüğümüz parçalanıyor." şeklinde sloganlar atılmıştır (Beşikci, 2014, s. 78-79).

Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO)

O dönemde Kürtçülüğün merkezi konumunda olan Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nı (DDKO) Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Öğrenci Derneği'nde toplantı yapan bir grup Kürt kökenli genç, 21 Mayıs 1969 tarihinde kurmuştur. DDKO'yu kuran öğrencilerin çoğu TİP üyesidir. Derneğin isminde geçen 'devrimci' kelimesi sosyalizmi, 'doğu' kelimesi ise Kürtleri temsil eder. Zira o yıllarda içerisinde Kürt kelimesi bulunan derneklerin kurulması mümkün değildi.

27 Mayıs 1969 tarihinde Türk Solu isimli dergide yayınlanan DDKO tüzüğüne göre derneğin merkezinin İstanbul olduğu belirtilir. Üçüncü maddede üyelikle ilgili kısımda DDKO'ya üye olabilmek için yükseköğrenim öğrencisi olmak ya da örgütün bulunduğu yerde yükseköğrenim kurumlarından birini bitirmiş olmak şarttı. Asil ve yedek üye şeklinde iki kategoride üye kabul eden derneğe aday üye olmak isteyenler yönetim kurulunca verilecek aday üye giriş bildirimini kağıdını doldurup en az 10 TL giriş ücreti vermek zorundaydı. Aday üye yazılabilmek için kurucu üyelerden ya da asil üyelerden en az üçünün gerekçeli önerisi şarttı. Aday üyeliğin üzerinden altı ay geçmeden ve bilimsel bir kültür, folklor konusunda bir araştırma yapmadan asil üyeliğe geçilememektedir. Beşinci maddede yetkili organlardan bahsedilmekte; DDKO'nun organlarının Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Denetim Kurulu ve Onur Kurulu'ndan oluştuğu belirtilmektedir. On üçüncü maddede ise DDKO kurucu üyeleri vardır (DDKO Tüzüğü, 1969, s. 15).

DDKO'lar, sol tandanslı Kürtlerin toplandığı bir yapılanma olmaması sebebiyle TİP'den ayrılmakta, değişik ideolojik düşüncede olan Kürtlerin oluşturduğu çatı olarak hepsini kapsamaktadır. DDKO'ların faaliyetlerinden anlaşılacağı üzere buralarda Kürtçülüğün ön plana çıktığı söylenebilir (Doğanoglu, 2016, s. 951).

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı, Ankara'da 26 Nisan 1971 tarihinden itibaren gece 01.00 ile 05.00 saatleri arasında sokağa çıkma yasağı ilan etti ve Ankara Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Semih Sancar 27 Nisan 1971 tarihinde bir bildiri yayınladı. Bildirinin 3 numaralı kısmı şu şekildedir: *"Bugüne kadarki faaliyetleriyle Ankara halkının huzurunu bozan Devrimci Gençlik, Devrimci Doğu Kültür Ocakları ve Ülkü Ocakları Dernekleri süresiz olarak kapatılmıştır. Her türlü toplantı, gösteri ve yürüyüşler yasaktır. Ancak yapılmasında kanuni zorunluluklar bulunan toplantılar için Sıkıyönetim Komutanlığından izin alınacaktır"* (Milliyet, 1971, s. 1).

Bu bildirin yayımlandığı 27 Nisan 1971 tarihinde Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın yanı sıra Devrimci Gençlik ve Ülkü Ocakları Dernekleri süresiz kapatılmıştır. Gerekçe olarak faaliyetleriyle Ankara halkının huzurunu bozduğu gösterilmektedir (Milliyet, 1971, s. 1). Ankara ve İstanbul'dan sonra diğer DDKO'lar da kapatılmış, DDKO yöneticileri ve üyeleri hakkında gözaltı işlemleri başlamıştır.

Sıkıyönetim Komutanlığı 7 numaralı başka bir bildiri yayınlayarak Silvan DDKO başkanı Mahmut Okutucu, üyelerden Muhterem Biçimli ve Abdülkerim Ceyhan'ın aranmakta olduğunu bildirir. Bu kişileri bulmak için Silvan içinde ve DDKO'da aramalar yapılmıştır. Bu sırada jandarmaya gelen bir ihbarda Suriye'den kaçak olarak getirilen bazı silah namlularının Muhterem Biçimli'nin abisinin evinde olduğu haber verilmekteydi. İşaret edilen eve baskın yapılmış, bahçede gömülü vaziyette bulunan bir çuvalda bazı evraklar ve kitapların olduğu görülmüştür. Yapılan incelemelerde çuvalın içerisinde; TKDP'nin tüzüğü, teşkilatı ve pratiği hakkında raporun bulunduğu, Molla Mustafa Barzani'ye yazılmış buluşma isteği içeren mektupların olduğu anlaşılmıştır. Muhterem Biçimli ve arkadaşlarının sıkıyönetim ilanından sonra çuvalı bahçeye gömdükleri ortaya çıkmıştır. Bu bulgular DDKO ile TKDP arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktaydı (Milliyet, 1971, s. 11).

Ankara, İstanbul, Diyarbakır, Silvan, Batman, Ergani ve Kozluk DDKO ile 18 ayrı iddianame hazırlanmış ve bu davalar birleştirilerek Ankara ve İstanbul DDKO isminde yargılamalar yapılmıştır (Bilek, 2006, s. 239). Zamanla bu dosyaların hepsi birleştirilerek DDKO davası tek dosya üzerinden görülmeye başlanmıştır (Beşikci, 2006, s. 119).

DDKO iddianamesinde Mümtaz Kotan, İbrahim Güçlü, Yümni Budak, Ali Beyköylü, İhsan Aksoy, Faruk Aras, Sabri Çepik, Ferit Uzun, Mehmet Demir, İhsan Yavuztürk, Fikret Şahin, Nezir Şemikanlı, Niyazi Dönmez, Hasan Acar, Zeki Kaya, Nusret Kılıçarslan, İsa Geçit isimli üniversite öğrencilerinin yanı sıra Naci Kutlay, Tarık Ziya Ekinci, Canıp Yıldırım, Musa Anter, Mehmet Emin Bozarslan, Abdurrahman Uçaman, İsmail Beşikçi gibi çeşitli meslek gruplarından kişiler vardı (Beşikci, 2006, s. 117-118).

DDKO davası 10 Aralık 1971 tarihinde başladı. Sanıklardan Mümtaz Kotan, İbrahim Güçlü, Yümni Budak, Ali Beyköylü, Fikret Şahin ve Nezir Şemikanlı 167 sayfalık savunma hazırladı. Bu savunmada; Kürtlerin varlığından, Kürtçenin Türkçe, Arapça ve Farsça'dan ayrı bir dil olduğundan bahsedilmekteydi. Bu tip savunmalar yapılmasına sanık ailelerinin çoğu karşıydı (Beşikci, 2006, s. 125-126).

Bu yargılama sonucunda sanıklar; komünizm ve Kürtçülük propagandası yapma suçlarından çeşitli cezalar aldı. Mahkemenin hazırladığı 130 sayfalık gerekçeli kararda Kürt olarak tarif edilenlerin Türk olduğu, Kürtçe denilen dilin aslen Türkçe olduğu ve Kürtçe'nin Türk dilinin bir ağız olduğu yazıyordu (Beşikci, 2006, s. 140).

Davalar sonucunda çeşitli cezalar alan DDKO üyeleri, kamuoyunda Rahşan Affı diye de bilinen CHP-MSP hükümeti döneminde çıkarılan 1974 affıyla dışarı çıktı ve gruplaşmalar dışarıda da devam etti.

SONUÇ

Kimine göre 'Doğu Meselesi', kimine göre 'Kürt Sorunu', kimine göre 'Kürtçülük', kimine göre 'Kürt Milliyetçiliği', kimini göre de 'Terör sonunu.' şeklinde ifade edilen, adının ne olduğu hususunda henüz anlaşılamayan, bakış açısına göre isim değiştiren; ama Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden günümüze kadar hep karşımıza çıkan bu meselenin gelişmesinde ve bölücü terör olarak Türkiye'nin karşısına çıkmasında önemli yer teşkil eden 1961-1971 yılları arasındaki Kürtçülük faaliyetleri kronolojik olarak sunuldu.

Görüldüğü gibi 1961 Anayasası'nın sağladığı özgürlükler ortamında kurulan TİP, TKDP ve DDKO gibi parti ve kuruluşlar, ayrılıkçı Kürt siyasal hareketlerinin merkezi konumunda yer almış, düzenledikleri Doğu Mitingleri ile Kürtçülük fikirlerini, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne yaymıştır. Bölgede kısmen taban bulan bu yapıların içerisinde sivrilmiş şahıslar, komünizm ve Kürtçülük propagandası yapma suçlarından çeşitli cezalar alarak tutuklanmıştır. 1974 affı ile dışarı çıkan Kürtçü kişilerin hemen hemen hepsinin, cezaevlerindeki ideolojik eğitimlerin de katkısıyla terör örgütleri içerisinde yer aldığı gözlemlenmiştir. Nitekim 1974 yılından sonra kurulan Kawa, Rızgari, KUK ve PKK gibi bölücü örgütlerin kurucularının çoğu, bu kuruluşlarla belli dönemlerde temas halinde olduğu aşikârdır.

Bu meselenin çözümüne yönelik sunulan politika önerileri kuskusuz çok daha kapsamlı siyasal, sosyal ve ekonomik düzenlemelerle birlikte dikkate alınması gerekir. Bu çerçevede:

Türkiye dışındaki ülkelerde bölücülük faaliyetlerinin özellikle sınır bölgesinde yaşayan Kürt kökenli vatandaşları etkilediği bilinir. Irak, İran, Suriye, Yunanistan, Rusya, İngiltere, Fransa, Hollanda, Almanya, ABD gibi ülkelerde legal görünüm altında da olsa faaliyetlerini sürdüren bölücü örgütlenmelerin terör bağlantıları etkin diplomasi, tanıtım ve ikna yöntemleriyle kabul ettirilmeli, böylece terörün hareket alanı daraltılmalıdır.

Bölücü terörün etnik milliyetçilik boyutunun oluşu, dolayısıyla belirli ölçüde sosyal taban oluşturması, bu yönde terörün amacı olan etnik ayrışma ve çatışmanın önlenmesi için toplumun diğer kesimlerinin de bilinçlendirilmesi gerekir. Bölücü terörün kısmen sosyal taban bulduğu Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin sosyal ve ekonomik kalkınmaları sağlanmalıdır. Bu sayede oluşacak toplumsal hareketlilik, etkileşim ve katılım etnik milliyetçiliğe dayalı terör zeminini oldukça kısıtlayacaktır.

Bölücü terörle mücadele siyasetten ayrılarak devlet güvenliği ve bekası çerçevesinde tüm partilerin katılımıyla ortak bir konsorsiyum oluşturulmalıdır.

Terörle mücadelede yer alan güvenlik güçlerinin tamamen profesyonelleşmesi; mesleki uzmanlıklarının yanı sıra toplumsal ilişkiler ve iletişim açısından da nitelikli olmaları sağlanmalı, evrensel demokratik ilkeler ve insan hakları göz önüne alınarak, şeffaf bir terörle mücadele yöntemi seçilmelidir.

SUMMARY

This issue, that was presented as an obstacle to Ottoman Empire and the Republic of Turkey under the name of Kurdish Question, the Eastern Question and Terror Question, keeps up-to-date and is expected to be resolved quickly. It is useful to know Kurdism activities between 1961 and 1971 which has an importance in the development of this issue and in its appearance as a separatist terrorism against Turkey.

In 1806, the Kurdish revolts began with the Babanzade Abdurrahman Pasha Rebellion. It can be said that the feelings of Kurdism were completely used in the Sheikh Ubeydullah Rebellion in 1880. At the beginning of the twentieth century, the Kurdish political movements put the revolts against the Ottoman Empire to one side and manifested themselves in organized organizations. However, the rebellions of Mullah Selim and Sheikh Abdusselam that took place at the beginning of XXth Century are the signs that the period of rebellions would restart again. It can not be said that there were significant rebellions and revolts between 1938 and 1960.

With the military coup d'état on May 27, 1960, the government was overthrown and the 1961 Constitution, the most libertarian constitution throughout the history of the Republic, was created. In this environment of freedom, various parties, associations and organizations have emerged and the Kurdish movement has grown even more. Turkish Workers' Party (TIP), Kurdish Students Association of Turkey, Kurdistan Democratic Party of Turkey (TKDP) and Revolutionary Eastern Culture Centers (DDKO) can be shown among these organizations.

Since the foundation of the TIP, the separatist ideas and the ideology of Kurdism, which have been on the agenda at various congresses and meetings, have been expressed clearly at the 4th Congress of TIP held in Ankara on October 29-31, 1970, and the decisions taken in this congress constituted an important part of the reasons for the closure of TIP.

Kurdish students who were Iranian and Iraqi citizens of Kurdish students took action in order to establish a branch of Kurdish Student Association of Europe (ECSC) in Turkey. These students, who carried out their work in secret, established Kurdish Student Association of Turkey (TKTC) in Istanbul. On June 4, 1963, 13 people were detained due to this structuring. Then, with the detention of 10 more people, this number increased to 23. Therefore, these detentions are called as Event of 23s.'

IKDP (The Kurdistan Democratic Party of Iran) was established in Iran on August 16, 1945, IKDP (The Kurdistan Democratic Party of Iraq) in Iraq on August 16, 1946 and SKDP (The Kurdistan Democratic Party of Syria) in Syria in 1958. It was decided to separately establish a secretariat in these four countries which would have a centre in Iraq by claiming that the regions expressed as Kurdistan was shared between Turkey, Iraq, Iran and Syria. In Turkey, with the comfort of environment of freedom provided by 1961 Constitution, Kurdistan Democratic Party of Turkey (TKDP) was founded by conservative image on January 24, 1965. After the 12 September 1980 military coup d'etat, an operation against TKDP was organized and many party members were detained.

Public protest meetings, which generally protested against backwardness of Eastern and Southeastern Anatolia Regions within the framework of Kurdism feelings, were called as Eastern Demonstrations. It could be said that the purpose of these demonstrations is to create awareness of Kurdism.

At that time, a group of young people of Kurdish origin, who met at the Student Association of the Ankara Academy of Economics and Commercial Sciences, founded the Revolutionary Eastern Culture Center (DDKO), which was the center of Kurdish nationalism on May 21, 1969. Most of the students who established DDKO are members of TIP. The word "revolutionary" in the name of the association represents socialism and the word "eastern" represents the Kurds. With the declaration issued on April 27, 1971, the Ankara Martial Law Command closed Revolutionary Youth and Grey Wolves Associations indefinitely in addition to the DDKO.

The policy proposals for the solution of this issue must of course be taken into consideration together with much more comprehensive political, social and economic arrangements. In this context, it is necessary to raise awareness of the other segments of society in order to prevent ethnic separatism and conflict, which is the purpose of terrorism. The social and economic development of the East and Southeastern regions, where separatist terror partly finds social base, must be ensured. The social mobility, interaction and participation that will occur by this means will severely limit the ground for terrorism based on ethnic nationalism.

KAYNAKÇA

- Aksakal, H. (2009). Güler yüzlü bir sosyalist, ilkeli bir siyasetçi: Mehmet Ali Aybar'ın Türk siyasal yaşamındaki yeri ve önemi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 79-102.
- Aksu, C. (2012). *Türkiye'nin Kürt sorununun kökenleri (1908-1923 Dönemi)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi*, 9, 111-112.
- Atsız, H. N. (1967). Konuşmalar I. *Ötüken* (40).
- Beşikci, İ. (2014). *Doğu mitinglerinin analizi*. İstanbul: İsmail Beşikci Vakfı Yay.
- Birand, M. A. (1992). *Apo ve PKK*. İstanbul: Milliyet Yay.
- Bozçalı, H. (2006). DDKO'lu siyasi serüvenim. *Bir Dergisi*, 5, 205-206.
- Bruinessen, M. V. (2003). *Ağa, şeyh ve devlet*. çev. Banu Yalkut. İstanbul: İletişim Yay.
- Çakır, G. (2011). *Türkiye'de birey, ideoloji ve parti ilişkisinde sosyalist gelenek: Türkiye İşçi Partisi örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Çelenk, H. (2003). *Türkiye İşçi Partisi'nde iç demokrasi yaşadıklarım*. İstanbul: Evrensel Basım Yay.
- Doğan, C. (2011). XVI. yüzyıl Osmanlı idari yapısı altında kürt emirlikleri ve statüleri. *SDÜ Fen Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, s. 34-35.
- Doğanoğlu, M. (2016). Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) ve siyasal ayrışma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71, 951
- Ekinci, T. Z. (2010). *Türkiye İşçi Partisi ve Kürtler*. İstanbul: Sosyal Tarih Yay.
- Ekinci, T. Z. (2011). *Kürt siyasal hareketlerinin sınıfsal analizi*. İstanbul: Sosyal Tarih Yay.
- Ersanlı, B. - Günay, Göksu vd. (2012). *Türkiye siyasetinde Kürtler direniş, hak arayışı, katılım*. İstanbul: İletişim Yay.
- Fırat, Ü. (2006). Ümit Fırat ile DDKO söyleşisi. *Bir Dergisi*, 5, 173-185.
- Güney, E. (2011). *Cumhuriyet Türkiyesi Kürt sorunu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bilecik Üniversitesi, Bilecik.
- Gürsel, İ. E. (1977). *Kürtçülük gerçeği*. Ankara: Kömen Yay.
- Karadoğan, Y. (2006). Kürd demokratik mücadelesinde bir kilometre taşı: 1967-1969 doğu mitingleri ve Kürd uyanışı. *Bir Dergisi*, 5, 274-280.
- Kurubaş, E. (1997). *Başlangıçtan 1960'a değin Kürt sorununun uluslararası boyutu*. Ankara: Ümit Yay.
- Kurubaş, E. (2004). *Kürt sorununun uluslararası boyutu ve Türkiye*. Ankara: Nobel Yay.
- Kutlay, M. N. (2006). Devrimci Doğu Kültür Ocakları ve öncesi. *Bir Dergisi*, 5, 162.
- McDowall, D. (2004). *Modern Kürt tarihi*. çev. Neşenur Domaniç. Ankara: Doruk Yay.
- Rişvanoğlu, M. (1995). *Saklanan gerçek kurmanclar ve Zazalar'ın kimliği II*. Ankara: Tanmak Yay.
- Şadillili, V. (1980). *Türkiye'de Kürtçülük hareketleri ve isyanlar*. Ankara: Kon Yay.
- Şemikanlı, N. (2006). Geçmiş olmadan gelecek olmaz. *Bir Dergisi*, 5, 79-80.
- Türkiye İşçi Partisi Programı* (1964). İstanbul: Ersa Matbaacılık.
- Türkiye İşçi Partisi Programı ve Tüzüğü* (1975). İstanbul: İstanbul Matbaası.

- Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2 Cilt 19, B 126, 27.06.1967, O 3.
- Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Cilt 8, B 134, 27.07.1970, O 1.
- Ünsal, A. (2002). *Umuttan yalnızlığa Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- (1963.06.29). 12 komünist Kürt tevkif edildi. *Akşam Gazetesi*: 7.
- (1963.06.29). Topraklarımızda bir Kürt devleti kurmak isteyen 13 kişi yakalandı. *Cumhuriyet Gazetesi*: 1.
- (1967.10.17). Doğu Mitingi. *Milliyet Gazetesi*: 7.
- Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2 Cilt 36, B 94, 15.05.1969, O 1.
- Bilek, C. (2006). 12 Mart 1971 askeri darbesi, diğer sivil toplum örgütleri gibi DDKO'yu da kapattırdı. *Bir Dergisi*, 5, 229-242.
- (1971.04.28). Dev-Genç ve Ülkü Ocakları Kapatıldı. *Milliyet Gazetesi*: 1.
- (1971.05.16). Topraktan çıkarılan çuvalda. *Milliyet Gazetesi*: 11.
- (1977.06.19). T.C. Resmi Gazete: 48. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/15971.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/15971.pdf> [Erişim: 29.06.2018].
- Beşikçi, İ. (2006). Hapisteki DDKO. *Bir Dergisi*, 5, 98-156.
- Göktaş, H. (1991). *Kürtler-II Mehabad'dan 12 Eylül'e*. İstanbul: Alan Yay.
- "Niçin Çıkıyoruz?". *Xebat Dergisi*, 1, 1
- "Devrimci Doğu Kültür Ocağı Tüzüğü". *Türk Solu Dergisi*, 4, 15.